

دو فصلنامه علمی تخصصی معارف علوم انسانی و علوم اسلامی

شماره هفتم- زمستان ۱۴۰۰- ص ۱۷۱-۱۵۸

حمایت اجتماعی و معاضدتی از زندانی آزاد شده از زندان و خانواده وی

لیلا چهرقی

چکیده

هدف کلی این تحقیق تاثیر حمایت اجتماعی و معاضدتی جامعه از زندانی آزاد شده و کاهش بازگشت مجدد زندانیان به زندان می باشد. جامعه آماری در تحقیق حاضر کلیه زندانیانی می باشند که بیش از یک بار با ارتکاب جرایم به زندان معرفی و تعداد آن ها ۱۶۰ نفر می باشد و حجم نمونه بر اساس جدول مورگان برابر ۱۲۰ نفر تعیین گردیده است. نمونه های تحقیق با استفاده از روش تصادفی ساده انتخاب شدند. در مطالعه حاضر از روش تحقیق پیمایش مقطعی استفاده شده است. تحقیق حاضر از نظر شیوه گردآوری اطلاعات جزء روش های تحقیق پیمایشی محسوب می شود. برای گردآوری مطالب از کتاب و مقاله استفاده شده و برای گردآوری داده ها از پرسشنامه استفاده شده است. در این تحقیق بین حمایت اجتماعی جامعه و کاهش بازگشت مجدد به زندان رابطه وجود دارد، بین میزان مهارت شغلی با میزان بازگشت مجدد به زندان رابطه وجود دارد و در نهایت بین میزان برچسب زنی با میزان بازگشت مجدد به زندان رابطه وجود دارد. نتیجه این تحقیق نشان دهنده آن است که زندانیان آزاد شده هر چه قدر تحت حمایت اجتماعی و معاضدتی، توجه خانواده ها، مورد پذیرش جامعه و بدون هر گونه برچسب با مهارت شغلی مناسب در اجتماع حضور معناداری داشته باشند احتمال بازگشت مجدد آن ها به زندان و از هم پاشیدن خانواده زندانی آمار طلاق کاهش می یابد.

واژگان کلیدی: زندان، جرم، مجرم، حمایت اجتماعی و معاضدتی، تکرار جرم و بازگشت مجدد به زندان.

نقش مراکز مراقبت پس از خروج زندانیان در حمایت اجتماعی و معاضدتی پیشگیری از تکرار جرم از این جهت مهم است که زندانیان پس از آزادی با مشکلات زیادی رو به رو می شوند. عدم توجه خانواده در حمایت از زندانیان آزاد شده یا ناتوانی در حمایت از آنان، طرد و اخراج از محل کار و محیط‌های مناسب دیگر، عدم توفیق در یافتن شغل مناسب و بسیاری از معضلات دیگر سبب می‌شود که زندانیان موقعیت اجتماعی، شغلی و اقتصادی سابق خود را از دست بدهند و از همین رو اغلب آنان به ارتکاب مجدد جرم و پناه بردن به محیط‌های نامناسب و دوستان ناباب روی می آورند. قطعاً وجود یک موسسه پس از تحمل حبس که آنان را مورد حمایت و مراقبت قرار دهد، بسیاری از معضلات ذکر شده را رفع خواهد کرد. بنابراین در نظام‌های زندانبانی برای اثربخشی برنامه‌های اصلاحی، اصل مداخله تعقیبی پس از آزادی از زندان پذیرفته شده است. به همین منظور راهاندازی مراکز مراقبت بعد از خروج به صورت یک نهاد رسمی و اجتماعی و ارائه خدمات و حمایت‌های لازم به مددجویان از سوی این مراکز گام مثبتی برای زندانبانی نوین محسوب

می‌شود. در ایران آمار خروج از زندان در طی یک سال در حدود ۹۰ درصد است. جز محکومین به قصاص نفس، بقیه زندانیان در طی ماه‌ها و سال‌ها از زندان خارج می‌شوند. به عنوان مثال در استان تهران به علت مدت کوتاه حبس در اکثر موارد به طور متوسط زندانیان قریب ۹۰ روز در زندان می‌مانند. با توجه به این جریان دایمی اجتماع زندان و نرخ بازگشت مجدد به زندان که حدود ۳۳ درصد و اغلب در جرایم مربوط به مواد مخدر و سرقت است، جلوگیری از بازگشت مجدد زندانیان از اولویت‌های مهم اصلاحی و تربیتی محسوب می‌شود. در زندان در طی سال ۹۳ نزدیک به ۱۱۴۰۰ نفر از زندان آزاد شده‌اند. در کشور بر اساس آمار سال ۱۳۹۳ تعداد ۴۱۷۹۲۲ نفر از زندان آزاد شده‌اند. نرخ بازگشت به زندان در ایران در طی یک سال نخست پس از آزادی، نزدیک به ۳۰ درصد است که علت آن مدت کوتاه حبس، تکرار جرایم در مورد مواد مخدر و سرقت و این که یک نفر در یک سال ممکن است ۲ تا ۴ بار زندانی شود، می‌باشد. مطابق بررسی‌ها یک زندانی حداقل در روز ۵۵۰۰۰ ریال هزینه دارد. این هزینه مربوط به هزینه‌های مستقیم است و هزینه‌های غیر مستقیم و هزینه‌های جامعه در آن لحاظ نشده است. هر بار ورود به زندان برای یک زندانی هزینه‌های زیادی در بر دارد که در طی روزهای باقی مانده از حبس، هزینه‌ها کمتر می‌شوند. به عبارت دیگر اهمیت مالی روزهای اول بیشتر از روزهای باقی مانده حبس است. نظارت بر بزهکاران پس از آزادی از زندان سطح امنیت اجتماعی را بالا می‌برد. در عمل افرادی که پس از آزادی به مراکز مراقبت مراجعه می‌کنند و از خدمات آن‌ها بهره‌مند می‌شوند، نرخ بازگشت مجدد به زندان در آنان پایین‌تر است. صرف نظر از علل ذکر شده، نرخ بازگشت به زندان براساس برآوردها ۲۵ تا ۳۵ درصد است در حالی که این میزان نزد مددجویان مراجعه‌کننده به مراکز مراقبت ۱ تا ۳ درصد برآورد شده است که بسیار کمتر از مددجویانی است که تحت مراقبت نبوده‌اند. نقش مراکز مراقبت در اصلاح و تربیت مددجویان زمانی که شخص مرتکب عمل خلافی می‌شود جرم‌شناس، روان‌شناس و جامعه‌شناس سعی می‌کنند تا با تمرکز بر شخصیت مجرم به تدریج تغییری در عملکرد و زندگی

آینده مجرم ایجاد کنند. مطالعات علمی مرتبط با جرم شخصیت، مجرم را مورد کالبد شکافی قرار می دهد تا آن چه را که مسئولیت اخلاقی وی را تضعیف کرده شناسایی کرده، وی را به جامعه و زندگی اجتماعی باز گرداند. از این رو وضع جسمانی، روانی، هوش، سوابق بیماری، ناکامی ها، وضع اقتصادی، نقش رسانه ها و وضعیت اجتماعی و فرهنگی که مجرم را احاطه کرده اند مد نظر قرار می دهد تا از این رهگذر عوامل موثر بر ارتکاب جرم کشف و بررسی شوند. رسالت و وظایف مراکز مراقبت بعد از خروج از حساسیت و اهمیت ویژه ای برخوردار است. تامین اجتماعی و بهداشت روانی، آموزش و نیز آماده سازی مددجویان جهت بازگشت مجدد به جامعه، کسب معاش و تقویت اراده زندانیان برای جلوگیری از تکرار جرم از جمله است. با توجه به دیدگاه منفی مردم نسبت به زندانیان، معمولاً زندانی پس از بازگشت از زندان به علت حس بدبینی موجود در جامعه، به آسانی در میان گروه های اجتماعی و کاری پذیرفته نمی شود و صاحبان مشاغل حاضر به ارجاع کار به این افراد نیستند. این سوء پیشینه از موانع مهم عدم اشتغال مجدد زندانیان و عامل سر خوردگی اجتماعی و نیز عامل تمایل مجدد آنان به ارتکاب جرم است. حس انتقام جویی از اجتماع به علت طرد کردن این افراد نیز به عوامل فوق اضافه می شود. بنا بر این مجرمان پس از ترخیص از زندان نیاز به پشتیبانی و حمایت های سازمان یافته ای دارند تا دوباره به سمت جرم کشیده نشوند. این سازمان ها که مسئولیت اصلاح و حمایت از زندانی آزاد شده و ارائه امکانات و تسهیلات به وی را دارند با عنوان مراکز مراقبت پس از خروج به انجام این وظایف می پردازند. جلسات منظم هفتگی، جلسات تحلیل مساله، جلسات بررسی موردی، آموزش از طریق فیلم، اینترنت، دوره های کوتاه مدت آموزشی، تغییر در مقاطع تحصیلی مددکاران و اخذ مدارک بالاتر، برنامه های آموزشی، دوره های کوتاه مدت بازدید از مراکز مختلف مشابه در کشورهای مختلف و ... از جمله روش هایی است که می تواند مرکز مراقبت بعد از خروج را به توفیقات بیشتر برساند و کارایی آن را در حد چشمگیری افزایش دهد. حبس افراد، هزینه های هنگفتی در نگهداری و زندانی کردن شان به بودجه عمومی تحمیل می کند. این ها هزینه های آشکاری است که قابل توجه و مشهود است. هزینه های فراوان پنهان نیز در این جریان از دست می رود. برای مثال وقتی یک نیروی انسانی که می تواند منشاء خدمات تولیدی و توسعه ای باشد، با ارتکاب جرم و گرایش به انجام بزه به فردی عاطل و باطل و مخل رفتارها و روابط اجتماعی تبدیل می شود. جامعه از فوایدی که می توانست از طریق وی به دست بیاورد، بهره مند نمی شود. هزینه های زیادی صرف می شود تا نیروی پلیس و دستگاه قضایی این افراد را تحت کنترل خود در آورند. ساعت های متمادی و روزهای پیاپی صرف می شود تا پرونده های مجرمین در دادگاه ها، به نوبت مورد بررسی قرار گیرند. انرژی انسانی فراوانی در یافتن راه های مقابله با بزهکاران مصرف می شود. در واقع نظام گسترده ای در یک جامعه هماهنگ و در کنار یکدیگر بسیج می شوند تا مانع ارتکاب جرم شوند و یا آن را کنترل کنند. در واقع می توان گفت به جای آن که این نیروها در جهت توسعه جامعه صرف شوند در مسیر باز داشتن مجرمین از ارتکاب جرم صرف می شوند بدیهی است. در جامعه در حال توسعه مانند ایران، به کارگیری نیروهای انسانی در جهت توسعه کشور از اهمیت خاصی برخوردار است. به همین دلیل، لازم است طرح هایی اجرا شوند که بر اساس آن ها مجرمین ضمن تغییر رفتار و تبدیل شدن به افرادی سالم و سازگار با جامعه، به نیروی تولیدگر و خلاق

نیز بدل شود و بتوانند در مسیر توسعه کشور مفید واقع شوند. ارائه خدمات به مددجویان از سوی مراکز مراقبت بعد از خروج به منظور پیشگیری از جرم زمانی موثر است که شناسایی افراد واجد شرایط به درستی و با ابزارهای مناسب انجام شود. بر اساس ماده یک آیین‌نامه مراکز مراقبت بعد از خروج، اصلاح و تربیت زندانیان با هدف پیشگیری از تکرار جرم از طریق حمایت مادی و معنوی و فراهم کردن زمینه مساعد جهت بازگشت آنان به یک زندگی سالم اجتماعی به این مراکز محول شده است. هم‌چنین در ماده ۳ این آیین‌نامه، اهم وظایف مراکز مراقبت بعد از خروج مشخص شده است. از جمله وظایف این مراکز ایجاد زمینه لازم جهت کارآموزی، اشتغال، ازدواج، ادامه تحصیل، تامین مسکن، اعطای تسهیلات بانکی و ارائه خدمات به مددجویان در امور آموزشی، بهداشت و درمان، اجتماعی، حقوقی، فرهنگی و مذهبی می باشد.

اهداف تحقیق

هدف کلی

تعیین عوامل حمایت اجتماعی و معاضدتی از زندانی و خانواده وی تا مانع بازگشت مجدد زندانیان به زندان شود.

اهداف اختصاصی

-تعیین رابطه بین میزان حمایت جامعه و کاهش بازگشت مجدد زندانیان به زندان

-تعیین رابطه بین میزان مهارت شغلی و بازگشت مجدد زندانیان به زندان

-تعیین رابطه بین میزان پذیرش جامعه بعد از آزادی زندانیان از زندان.

رویکردهای عمده جامعه‌شناختی در تبیین انحرافات اجتماعی

در مورد تبیین انحرافات اجتماعی در جامعه‌شناسی، رویکردهای مختلفی وجود دارد که در این جا به سه رویکرد عمده اشاره می شود:

رویکرد کارکردگرایی

این رویکرد، جامعه را نظامی متشکل از اجزایی سازگار با هم می داند و برآن است که ضامن سازگاری میان اجزاء وجود نوعی وفاق در ارزش‌های مشترک است و انحراف در راستای به هم خوردن نظم اجتماعی و به عنوان خطری برای ثبات نظام مورد توجه قرار می گیرد.

به نظر پارسونز، یک نظام در کلیت خود، اجزای متمایزی دارد که هر یک مکمل دیگری است و در عمل کل نظام سهیم است، چون این اجزا متفاوت، رو به سوی ارزش‌های واحدی دارند، سازگاری میان آن ها حاکم است. با وجود این، این امکان وجود دارد که همراه با تغییر نظام، اجزای آن با فرصت‌هایی نابرابر و در جهت‌هایی

مختلف حرکت کنند. در نتیجه، کشش‌ها و فشارهایی را نسبت به یکدیگر ایجاد کرده و مشکلاتی را در کار انسجام جامعه پدید آورند. در این میان انحراف پدیده‌ای ناشی از همین نقص در همبستگی است که با نهادها و افرادی که در مسیر پیوستگی با دیگران قرار ندارند، همراه می‌شود. امیل دورکیم نیز با طرح مفهوم همبستگی اجتماعی در جوامع، همبستگی اجتماعی ماشینی در جوامع سنتی و همبستگی اجتماعی ارگانیکی در جوامع مدرن، معتقد است که جامعه و نظم موجود در آن هم بر ابعاد بیرونی رفتار و هم بر خواست‌های درونی افراد حکومت و نه تنها وسایل که غایات کنش انسانی را هم تنظیم می‌کند اما به دنبال به هم خوردن نظم اجتماعی افراد قادر به گسترش خواست‌های خودخواهانه خود می‌شوند. در این وضعیت، حاکمیت جامعه بر خواست‌های فردی تضعیف می‌شود و معیارهایی که آموخته‌اند، موضوعیت نمی‌یابند. پس امیال آنان از کنترل جامعه خارج می‌شود و آنان فرصت می‌یابند تا آن خواسته‌ها را در حدی بیش از امکان ارضای آن بسط دهند، این وضعیت به انحراف می‌انجامد.

رویکرد تضاد اجتماعی

بر اساس این رویکرد، جامعه مجموعه‌ای از اجزای متکثر و ترکیبی از گروه‌ها و طبقات رقیب و دارای دیدگاه‌های متضاد می‌باشد که قدرت، آن‌ها را در نظمی خاص در کنار یکدیگر قرار می‌دهد و به این وسیله ثبات اجتماعی تامین می‌شود. در این دیدگاه، ارزش‌های اجتماعی مسلط جنبه سیاسی دارد و امری تحمیلی و مبتنی بر حيله صاحبان قدرت است و نظم موجود در جامعه هنجاری نیست. به نظر مارکس طبقه‌بندی اجتماعی موجود در درون جامعه، نحوه ی توزیع منابع و امتیازات را در میان اعضای جامعه تعیین می‌کند. مبارزه برای توزیع منابع و امتیازات، منبع پدید آمدن تضاد در جامعه می‌شود.

کنش متقابل

این دیدگاه معتقد است که فرد مخلوقی اجتماعی است که در عرصه روابط اجتماعی با دیگران وارد می‌شود و جامعه را درونی می‌سازد. به نظر «مید» رفتار فرد صرفاً از آن دسته هنجارهایی که درونی کرده، نشأت نمی‌گیرد و این امکان همواره وجود دارد که وی به شکلی خود انگیخته و خلاق عمل کند، هم چنین مقررات و آموخته‌های هنجاری موجود در جامعه هیچ‌گاه کامل نیست و نمی‌تواند بر جزئیات رفتار افراد منطبق باشد و در همه حال الگوها و دستورالعمل‌های رفتاری مورد نیاز را در اختیار آنان قرار دهد، بنابراین بخشی از رفتارهای خلاف هنجار با توجه به این خلاء هنجاری یا ناکارآمدی عملی هنجارها تبیین می‌شود.

پیشینه تجربی

در سال (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین حمایت اجتماعی و جرم جوانان که پس از مقایسه دیدگاه‌ها و تعاریف مختلف از حمایت اجتماعی (راتوس و کسلروهلر) و جرم (کنترل اجتماعی هیرشی و فشاراگنیو) با روش پیمایشی به سنجش و مقایسه میزان برخورداری جوانان مجرم و عادی شهر ایلام از حمایت اجتماعی انجام دادند. در این تحقیق، حمایت اجتماعی در ابعاد سه‌گانه حمایت عاطفی، حمایت مادی و حمایت اطلاعاتی در

یک نمونه متشکل از ۷ نفر از جوانان مجرم و ۷ نفر از جوانان عادی شهر ایلام بررسی شده است. یافته های توصیفی تحقیق بیانگر آن است که میزان برخورداری جوانان عادی در تمام ابعاد حمایت اجتماعی نسبت به جوانان مجرم بیشتر است. یافته های استنباطی نیز معنی دار بودن این تفاوت را تایید می کند. هم چنین تحلیل داده ها با استفاده از رگرسیون لوجستیک نشان می دهد که سازه نظری حمایت اجتماعی از قدرت تمایز بالایی در تفکیک افراد عادی و مجرم برخوردار است. به عبارت دیگر، با افزایش میزان حمایت اجتماعی، احتمال ارتکاب جرم کاهش می یابد.

عوامل موثر بر تکرار جرم و بازگشت مجدد به زندان را بررسی نمودند. نمونه آماری ۲۰۰ نفر از زندانیان سابقه دار بودند که به صورت نمونه گیری تصادفی طبقه بندی شده انتخاب شده بودند. بر اساس نتایج این پژوهش می توان برای پیشگیری و کاهش تکرار جرم و بازگشت مجدد افراد آزاد شده به زندان، با اجرای اصولی و استاندارد تفکیک و طبقه بندی زندانیان در زندان ها، بهبود وضعیت اسکان و نگهداری و نوع خدمات دهی موثر به آن ها، حذف برچسب رسمی و غیررسمی از زندانیان آزاد شده، عرضه خدمات موثر و کنترل از طریق مرکز مراقبت بعد از خروج، پذیرش زندانیان آزاد شده در میان خانواده، دوستان و نهادهای رسمی و غیررسمی و جلوگیری از طرد آنان اقدام موثری انجام داد.

بررسی علل و عوامل خانوادگی و اجتماعی در بازگشت مجدد به زندان، پرداختند. مطالعه آن ها نشان داد که بین عوامل فردی از قبیل سن، جنس، تحصیلات، شغل و بازگشت مجدد به زندان رابطه وجود دارد و هم چنین آزمون های آماری معتبرگویای این موضوع است که بین میزان اعتماد اجتماعی، عدم پذیرش در خانواده و عدم پذیرش توسط محیط اجتماعی رابطه معکوسی وجود دارد. به عبارتی دیگر هرچه میزان اعتماد اجتماعی، اعم از پذیرش در خانواده و محیط اجتماعی در پذیرش زندانی بعد از آزادی از زندان کمتر باشد میزان بازگشت مجدد بیشتر خواهد بود، (رابطه معکوس) وجود دارد.

جنگ و جانسون (۲۰۰۳)، در تحقیقی با عنوان "فشار عواطف منفی و تقابل منحرفانه بین سیاه پوستان آمریکایی" نتایج به دست آمده نظریه فشار عمومی اگنیورا در ارتکاب بزهکاری تایید نمود.

کالوین و دیگران (۲۰۰۲)، در تحقیقی با عنوان "اجبار، حمایت اجتماعی و جرم" به این نتیجه رسیده اند که اجبار باعث جرم می شود و حمایت اجتماعی از آن جلوگیری می کند.

یاپاودویلی (۲۰۰۳) در تحقیقی با عنوان "نقش حمایت اجتماعی ادراک شده در قربانی جرم شدن" بعد زمانی حمایت اجتماعی یا حمایت اجتماعی ادراک شده را به طور خاص بررسی کرده و آن را به صورت یک منبع پویا و درونی که بر اثر عوامل استرس زای شدید ممکن است تحلیل رود، مفهوم سازی کرده است. در مراحل اولیه، حمایت اجتماعی ادراک شده نقش تعدیل کننده استرس را ایفا می کند، اما با افزایش تعداد یا شدیدتر شدن عوامل استرس زا نقش واسطه بین این عوامل و پریشانی روان شناختی را به خود می گیرد.

حمایت از زندانیان آزاد شده، یکی از راهکارهای کاهش جمعیت کیفری

زندانی همواره به عنوان محلی برای اصلاح زندانیان محسوب می‌شود این در حالی است که باید با آموزش‌هایی که به مددجویان ارائه می‌شود از بازگشت مجدد آنان به زندان پیشگیری شود. البته اهمیت مراقبت‌هایی که پس از آزادی برای زندانیان در نظر گرفته می‌شود نیز کم نیست.

حمایت از ۲۵ هزار زندانی آزاد شده در مراکز مراقبت بعد از خروج

شاید خیلی‌ها تصور کنند که پس از آزادی فقط مددجو باید در لیست سابقه‌دارها باشد و دیگر کاری به وی نداشته باشند و همین برای یک فرد تازه از زندان آزاد شده کافی است اما واقعیت اینجاست که زندانی پس از آزادی نیز نیاز به حمایت دارد تا باز مجبور به روی آوردن به ناهنجاری نشود. مدیر کل اقدامات تأمینی و تربیتی سازمان زندان‌ها در این باره توضیح می‌دهد که مرکز مراقبت‌های پس از خروج از زندان برای حمایت از زندانیان آزاد شده و پیشگیری از وقوع مجدد جرم از سوی آنان تاسیس شده است که هم‌اکنون بیش از ۲۵ هزار زندانی آزاد شده تحت پوشش این مرکز هستند.

کاهش چشم‌گیر بازگشت به زندان در میان مددجویان حمایت شده

این در حالی است که مدیر کل اقدامات تأمینی و تربیتی سازمان زندان‌ها درباره نرخ بازگشت مجدد مددجویان آزاد شده از زندان را در دنیا ۳۱ درصد و در کشور ما پس از انقلاب به ۲۱ درصد رسیده است. علی‌اکبری ادامه می‌دهد: بیشتر این افراد به دلایل مالی یا تصادف، مجدد به زندان‌ها بازگشته‌اند و این آمار نشان می‌دهد که ارائه خدمات به زندانیان آزاد شده اثرات مطلوبی دارد. مدیر کل اقدامات تأمینی و تربیتی سازمان زندان‌ها اضافه می‌کند: باتوجه به تجربیاتی که در زندان‌ها در زمینه ارائه خدمات به زندانیان آزاد شده وجود دارد، خدمات و تسهیلات اثرگذار بوده و ارائه این خدمات به زندانیان و خانواده‌های آنها نیز قابل تعمیم است.

بر این اساس علی‌اکبری نرخ بازگشت زندانیان زیر پوشش مرکز مراقبت به زندان ۲/۷ درصد عنوان می‌کند و می‌گوید: اگر این زندانی پس از آزادی و تا دو سال بعد از آن، بازگشتی به زندان نداشته باشد مسئولان زندان‌ها در اصلاح و تربیت آنها موفق عمل کرده‌اند. البته مدیر کل اقدامات تأمینی و تربیتی سازمان زندان‌ها معتقد است که اگر بتوانیم شغل و درآمد پایداری در زندان‌ها برای زندانیان فراهم کنیم، خانواده وی نیز در شرایط بهتری زندگی می‌کند و آسیب کمتری گریبان‌گیر آنها می‌شود. علی‌اکبری می‌گوید: انجمن‌های حمایت در سطح کشور اقدامات گسترده‌ای در راستای درآمدزایی پایدار برای خانواده زندانیان انجام داده‌اند و انتظار ما از مدیران عامل انجمن حمایت از زندانیان این است که در جلسات هماندیشی، تبادل اطلاعات داشته و راه‌های کسب درآمد در استان‌ها را احصاء و مشکلات بررسی شوند.

مجازات مضاعف را خانواده‌های زندانیان تحمل می‌کنند

کسی که زندانی می‌شود خانواده خود را نیز درگیر کرده است به طوری که مدیرعامل انجمن حمایت از زندانیان مرکز می‌گوید که زندانی مرتکب جرم شده و به موجب قانون مجازات را تحمل می‌کند اما مجازات مضاعف را خانواده آنها تحمل می‌کنند. بر اساس رسالت سازمان، انجمن‌های حمایت در حد بضاعت توانسته تعداد کمی از خانواده‌ها را زیر پوشش خود قرار دهند اما این حمایت‌ها با مشارکت نهادهای اجتماعی و حمایتی باید گسترش یابند. باید برای توانمندسازی خانواده زندانیان تلاش کنیم و به این موضوع توجه جدی داشته باشیم که بحث توانمندسازی اقتصادی نیست بلکه باید در زمینه فقر فرهنگی و فکری نیز باید بر روی جامعه هدف کار شود تا بتوانیم باکیفیت بهتری خدمات‌رسانی کنیم.

ارائه تسهیلات خوداشتغالی

بر این اساس برای جلوگیری از بیکاری و بازگشت مجدد زندانیان آزاد شده به زندان تسهیلات خوداشتغالی به این افراد در استان اردبیل ارائه می‌شود.

اشتغال مهم‌ترین دغدغه بسیاری از زندانیان آزاد شده است و انتظار می‌رود در این زمینه مسئولان همراهی بیشتر با این افراد داشته باشند. وی با تاکید بر اهتمام کارشناسان به تشویق زندانیان آزاد شده برای دریافت مشاوره و شرکت در کلاس‌های آموزشی کسب و کار برای ایجاد مشاغل پایدار و کاهش بازگشت مجدد مددجویان آزاد شده به زندان می‌گوید: باید در این زمینه اقدامات با جدیت پیگیری شود.

ضروری است در کنار توجه نهادهای حمایتی و اداره کل رفاه و تعاون اجتماعی، بخش خصوصی نیز با دیدی وسیع و تغییر نگرش نسبت به زندانی به این حوزه ورود پیدا کند زیرا که عدم اشتغال تولید بزه مجدد در پی خواهد داشت.

رافت اسلامی در انتظار مددجویانی که مورد اصلاح قرار می‌گیرند زندان‌ها در تامین امنیت جامعه نقش تاثیرگذاری دارند، نگهداری بزهکاران و مجرمان خطرناک در زندان که جامعه از تحمل آنان عاجز است کار آسانی نیست. وی می‌افزاید: زندانبانان برای تغییر نگرش و اصلاح رفتار این افراد، کار بسیار سختی را پیش رو دارند. در مرحله صدور آرا باید نسبت به تعیین مجازات زندان دقت بیشتری شود و در مرحله دوم هم مددجویانی که مورد اصلاح قرار می‌گیرند از رافت اسلامی برخوردار می‌شوند.

کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها از سیاست‌های قوه قضاییه است و مددجویانی که با اصلاح رفتار گذشته، شرایط زندگی در اجتماع را داشته باشند، با بهره‌گیری از تسهیلات نوین قضایی به جامعه باز می‌گردند. قضات با حضور مستمر در زندان‌ها و رسیدگی به موقع به مشکلات قضایی مددجویان، کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها را در دستور کار خود قرار دهند. که با جرایمی که هنجارها و سلامت اجتماعی را به خطر می‌اندازند نیز با شدت برخورد می‌شود.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

عدم حمایت اجتماعی و معاضدتی بازگشت مجدد زندانی به زندان

بازگشت به زندان شامل حال افرادی می‌باشد که با حضور طولانی در زندان ارتباط اجتماعی او کاملاً قطع شده و نسبت به تحولات دنیای بیرون ناآشنا می‌ماند و در عوض با محیط دوستان و تحولات درون زندان آشنا شده و به شدت وابسته هنجارهای زندان می‌شود. با طرح این موضوع و واقعیت‌های دیگر که در طول حضور زندانی در زندان بروز می‌کند و به جای این که زندانی در هنگام آزادی شور و اشتیاق و علاقه خروج از زندان را داشته باشد التهاب و اضطراب ورود به جامعه او را در برمی‌گیرد. برای افرادی که فاقد پشتوانه برای حضور در اجتماع می‌باشند روزهای آخر آزادی با التهاب و اضطراب شدید همراه است چرا که زندانی مرتباً از خود می‌پرسد کجا باید رفت؟ چگونه باید آغاز کرد؟ آیا خانواده و جامعه او را پذیرا هستند؟ برای همین امر است که در زندان‌ها بعضاً به جبر مسئولین زندانی آزاد می‌شود و بسیار وجود دارد افرادی که پس از آزادی از زندان در کمتر از یک هفته و حتی ۴۸ ساعت با ارتکاب جرم ناچیز زمینه حضور خود را در زندان فراهم می‌نماید. بنابراین ضرورت تحت حمایت و پوشش قرار گرفتن زندانیان پس از آزادی واقعیتی انکار ناپذیر است. چرا که اگر زندانی پس از آزادی ملجاء حمایتگری در جهت رفع مشکلات معیشتی و ... نداشته باشد. منظور از زندانی بازگشتی، زندانی است که حداقل ۲ بار زندانی شده است یا برای دومین مرتبه به زندان آمده‌اند و در این مطالعه به صورت مستقیم از مجرمین سوال شده است.

پذیرش جامعه

دریافت حمایت اجتماعی معمولاً به واسطه جامعه‌پذیری به دست می‌آید در نتیجه نتایج سودمندی به دنبال می‌آورد. از منظر راتوس می‌توان چنین استدلال نمود که حمایت اجتماعی با کاهش منابع فشار و تعدیل آن‌ها به مثابه یک عامل بازدارنده در برابر آسیب‌های اجتماعی عمل می‌کند.

همیشه آزادی از زندان به معنی مرتفع شدن همه مشکلات و باز شدن درهای آسایش به روی مددجویان نیست. گاهی آزادی از زندان نه تنها پایانی برای مشکلات نیست بلکه شروعی دوباره برای مشکلاتی است که از در و دیوار بر سر مددجوی رها شده از بند آوار می‌شوند و در این میان باید دستی حمایتگر در کار باشد تا تمام روزنه‌ها برای رفتن به سمت کارهای خلاف و بازگشت دوباره به زندان را ببندد.

بر این اساس حمایت از زندانیان آزاد شده برای بازگشت به جامعه موضوعی بسیار مهم است که از سوی مسئولان مختلف مورد توجه قرار گرفته است. به گفته کارشناسان وجود مراکزی به منظور مراقبت مددجویان پس از خروج از زندان می‌تواند نوید بخش روزهایی باشد که کمتر شاهد بازگشت دوباره به زندان باشیم.

متغیر پذیرش جامعه با گویه‌های زیر مورد سنجش قرار گرفت:

- اگر در زندگی مشکلات داشته باشم معمولاً سازمانهایی هستند که به من کمک می‌کنند.

- در صورت مواجه شدن با مشکلی، مسئولین ادارات شهر کمک می‌کنند.

اغلب مسئولین و کارکنان ادارات در شهر به فکر حل مشکل هستند.

-در صورت تقاضای وام از بانک، مسئولین بانک با تقاضای من موافقت می کنند.

پذیرش خانواده

از عوامل مهم در کنترل اجتماعی، پیوند بین فرد و خانواده، دوستان و همسایگان است. مساله روابط اجتماعی، خانوادگی، دوستی و به خصوص همسایگی به تجربه و به خاطرات مشترک آن ها برمی گردد که پیوندهای اجتماعی آن ها را قوی تر می کند. همین پیوند ها پیش زمینه تعامل و تکرار تعاملات بین آن ها

می شود. سرمایه اجتماعی از طریق تعامل و الگو های وابستگی متقابلی ایجاد می شود که در بین مردم اتفاق می افتد. نتایج آن برای افراد باید از طریق الگو های تعامل ارزیابی شود.

نقش خانواده در ایجاد انگیزه، بسیار مهم و نافذ است، زیرا انگیزه باعث تصمیم گیری های موثر در فرد بزهکار می شود و در شرایطی که از روحیه کافی برای رسیدن به هدف برخوردار شود، به نحوی مصمم و با پشتکار مضاعف، تلاش می کند در مقابل فشارها ایستادگی کند و با مقاومت به هدف پیش بینی شده خویش دست یابد.

درونی کردن ارزش ها و هنجارهای پذیرفته شده در یک جامعه توسط خانواده. خانواده ها با اهتمام به اصول دینی و پایبندی به احکام مذهبی می توانند با رشد باورهای مذهبی فرزندان خود، آنان را در برابر آسیب ها و انحرافات اجتماعی واکسینه کنند.

متغیر پذیرش خانواده با گویه های زیر مورد سنجش قرار گرفت:

-معمولاً بیشتر وقت خود را با اعضای خانواده خود سپری می کنم.

-پدر و مادرم در بیرون از زندان به من اهمیتی نمی دهند.

-در بین اعضای خانواده رابطه ام با سایرین صمیمی است.

-در موقع بروز مشکل مالی، سایر اعضای خانواده حمایت می کنند.

مهارت شغلی

شغل یا پیشه، کاری است که در مقابل فرد یا حقوق منظمی انجام می شود، یعنی فعالیت فرد در یکی از نهادها و سازمان های دولتی یا خصوصی به صورت رسمی، قراردادی یا پیمانی به طوری که فرد در آمد منظم دریافت می کند.

تعداد بیکاران درمیان زندانیان بیش از نسبت مورد انتظار آنان در جامعه است. تحول اصلی در وضعیت شغلی زندانیان را در کسانی می توان دید که بیشتر از گروه شغلی مزد و حقوق بگیر بخش خصوصی و کارکنان

مستقل اند، زیرا بیش از ۲۵ درصد زندانیانی که حداقل یک بار زندان را تجربه کرده اند، بر اثر زندان شغل خود را از دست داده اند، اما باید توجه داشت که نسبت حقوق بگیران بخش دولتی ۳۰ درصد از نسبت مورد انتظار است. با این حال، افراد به سوی مزد و حقوق بگیری از بخش خصوصی کشیده می شوند که این خود هزینه ارتکاب مجدد جرم را کاهش می دهد.

عوامل اصلی موثر در این متغیر مدت حبس، سواد و اشتغال به صورت مزد و حقوق بگیری بخش خصوصی است که با افزایش هر کدام از دفعات از دست دادن شغل بر اثر زندان بیشتر می شود. زندان موجب می شود که زندانی پس از آزادی به سوی مشاغلی گرایش یابد که حساسیت کمتری در مقابل زندان داشته باشند و همین به معنای کاهش هزینه ارتکاب مجدد جرم است.

افرادی که از زندان آزاد می شوند باید تا مدت ها وقت خود را صرف حل معضله های مختلف بکنند که یکی از آن ها مشکلات مالی و اقتصادی است، به طوری که برخی نیز به همین دلیل پای شان به داخل زندان باز شده است. البته این آسیب شناسی اجتماعی از اشتغال به عنوان یکی از معضله های مهم یاد می کند و در این باره می گوید: دستگاه های دولتی نیز برای دادن شغل از همه افراد گواهی سوء پیشینه می خواهند و این مانع موجب بیکاری پس از آزادی از زندان می شود که فقر و در نهایت بزهکاری را به دنبال دارد. بنابراین توصیه می شود که قانونی توسط نمایندگان مجلس نوشته شود که بندهای اصلاحی داشته باشد، مثلاً به فرد آزاد شده از زندان گواهی عدم سوء پیشینه ارائه شود به این شرط که مثلاً اگر در مدت ۵ یا ۱۰ سال جرمی مرتکب نشدند این سوء پیشینه بدون شرط شود.

متغیر مهارت شغلی با گویه های زیر مورد سنجش قرار گرفت:

-اگر در زندان حرفه خوبی داشته باشم می توانم در بیرون شغل شرافت مندانه ای کسب کنم.

-با مدارک فنی و حرفه ای که در زندان گرفتم می توانم از وام زندانیان استفاده کرده و شغل مناسبی پیدا کنم.

-حرفه آموزی در زندان می تواند اشتباه مرا جبران کند.

-با حرفه آموزی و اشتغال در بیرون می توانم از بیمه عمر استفاده کرده و نگران آینده خود و خانواده نباشم.

بر چسب زنی

نظریه برچسب به تاثیر عوامل رسمی کنترل اجتماعی تاکید دارد و آن «فرایندی است که بر واکنش های دیگران (کسانی که قدرت تعریف رفتار کسی و برچسب زدن به او را دارند) نسبت به افراد یا کنش ها و ارزیابی منفی از آن متمرکز است و دو جزء عمده دارد ۱. تعریف کج رفتاری ۲. پیامدهای اعمال کنترل اجتماعی در مورد آنان که کج رفتار تعریف شده اند»

استفاده و بهره مندی از مواهب و نعمت های خداوند و امکانات اجتماعی جزء حقوق اولیه افراد است که تمامی افراد می توانند نسبت به امکانات موجود در جوامع از حقوق طبیعی و قانونی خود بهره مند شوند. در هر جامعه ای معمولاً گروهی از افراد به دلایل مختلف و برای مدتی یا به طور دائم توسط محاکم قضایی از تمام و یا قسمتی از حقوق خود محروم می شوند. یکی از عوامل محرومیت، نگهداری اشخاص در مکان هایی مانند بازداشتگاه و زندان است. جوامع تعاریف مختلفی از بازداشتگاه و زندان داشته و به اشکال و با شیوه های متفاوت اماکنی را برای نگهداری افراد در نظر می گیرند. پس واضح است که افراد پس از آزادی از زندان و مراجعت به جامعه مانند سایر اقشار دارای حق حیات و استفاده از مواهب طبیعی و اجتماعی هستند، با این برداشت بسیاری باورشان بر این امر است که زندانی برای آزادی لحظه شماری می نماید و هر دقیقه در التهاب زمان آزادی تصورات و تخیلات گوناگونی داشته و مداوم در حال برنامه ریزی برای خروج از زندان است، در حالی که چنین برداشتی فقط بخشی از واقعیت است.

متغیر برچسب زنی با گویه های زیر مورد سنجش قرار گرفت:

-سابقه دار بودن شخصیت مرا می کاهد، لذا هرگز کاری انجام نخوا هم داد که به زندان باز گردم.

-مهم ترین نگرانی و دغدغه فردی که وارد زندان می شود این است که دیگران چه ذهنیتی در مورد او دارند، یک سابقه دار نمی تواند به کاری مشغول شود و مجبور می شود برای تا مین زندگی خود به راه های نامشروع روی آورد.

-کار فرمایان از پذیرش افراد سابقه دار به نوعی خود داری می کنند.

نتیجه گیری و پیشنهادات

جرم یک پدیده اجتماعی است که آثار منفی اقتصادی و اجتماعی به دنبال دارد. مثلاً یادگیری و آشنایی با جرایم جدید در زندان، فرد را در اجرای جرایم قبلی با تجربه می کند و بر شدت و تکرار جرایم بعدی و زندانی شدن تاثیرگذار است. هم چنین نتایج مطالعه نشان داد که تعداد مجردان زندانی بیشتر از متاهلان بوده است، یعنی احتمال ارتکاب مجدد جرم در افراد مجرد و بازگشت آن ها به زندان نسبت به افراد متاهل بیشتر بوده است و یا به عبارت دیگر می توان این گونه توجیح نمود که مجرد بودن باعث کاهش وابستگی عاطفی و تعلق خاطر فرد نسبت به خانواده و جامعه شده و این موجب می شود خود را در ارتکاب جرم آزاد بداند. بدین ترتیب می توان نتیجه گرفت که افراد مجرد بیشتر از افراد متاهل تمایل به ارتکاب جرم دارند زیرا به واسطه تضعیف پیوندشان با خانواده و جامعه از احساس پاسخگویی به انتظارات دیگران سرباز می زنند و مرتکب کج رفتاری می شوند. بر اساس نتایج این مطالعه تحصیلات والدین اکثر زندانیان مورد مطالعه کمتر از سیکل بود و هم چنین در افرادی که تحصیلات والدین آن ها بیشتر از سیکل بوده احتمال ارتکاب مجدد جرم و بازگشت به

زندانی کمتر بوده این روابط در مورد تحصیلات مادر از نظر آماری معنادار، اما در مورد تحصیلات پدر از نظر آماری معنادار نبود لذا در توجیح این یافته می توان به این موضوع اشاره کرد که افراد مهارت های زندگی، رشد اجتماعی و جامعه پذیری را از ابتدای کودکی، در کانون خانواده و تحت حمایت و آموزش های والدین و به ویژه مادران خود فرا می گیرند. بنا براین سطح تحصیلات بالای مادر موجب آموزش هر چه بهتر مهارت ها و فرآیندهای مذکور شده و به نوبه خود باعث می شود که افراد در دیگر مراحل زندگی به نحو مطلوب تعاملات اجتماعی مناسب با دیگر اعضای جامعه و به دور از انحراف و کجروی داشته باشد.

هم چنین با بالاتر بودن میزان در آمد ماهانه، شانس ارتکاب مجدد جرم و بازگشت به زندان به طور معناداری کاهش می یابد یا به عبارت دیگر فقرا و افراد کم درآمد عمدتاً قادر به تامین نیازهای ضروری زندگی خود مانند غذا، مسکن و پوشاک نیستند و در این شرایط ممکن است با نقض قوانین و مقررات مرسوم جامعه مبادرت به انجام انواع ناهنجارهای اجتماعی مانند سرقت، قتل و کلاهبرداری کنند تا از طریق آن کمبودهای خود را جبران نموده و نیازهای خود یا اعضای خانواده را تامین نمایند، به بیان دیگر به نظر می رسد زمینه انحرافات اجتماعی مانند ارتکاب به انواع جرایم در مورد فقرا و گرسنگان نسبت به افراد سیر و دارا فراهم تر است. نحوه برخورد فردی و اجتماعی با زندانیان پس از بازگشت به اجتماع، نقش اساسی در پیشگیری از جرم و ورود مجدد به زندان دارد و این وظیفه تک تک اعضای جامعه است تا با پذیرش فرد و توجه به این نکته که هیچ انسانی مصون از اشتباه و خطا نیست سهمی در پیشگیری از آسیب های اجتماعی ایفا نمایند. هم چنین در این پژوهش می توان برای پیشگیری و کاهش تکرار جرم و بازگشت مجدد به افراد آزاد شده به زندان، طرح و اجرای اصولی طبقه بندی و جداسازی زندانیان در زندان، بهبود شرایط زندان و ارائه خدمات موثر به آن ها، پذیرش زندانیانی که آزاد می شوند از طرف خانواده ها، دوستان و نهادهای اجتماعی و جلوگیری از طرد آن ها اقدامات موثری انجام داد. با توجه به نظریه برچسب می توان نتیجه گرفت که جامعه، از طریق برچسب زدن به مجرمان با سابقه به بازگشت به زندان کمک کرده است، به طوری که برچسب رسمی توسط مقامات رسمی مانند پلیس و قاضی و نیز برچسب اجتماعی مانند طرد از خانواده و دوستان و نیز برچسب وضع ظاهر از سوی مردم و پلیس و برچسب شغلی از سوی کارفرمایان، منجر به واکنشی در فرد مجرم شده که چاره ای جز پذیرش تصویر مجرمانه روی آوردن به همگنان نداشته و در نتیجه بازگشت به زندان را در پی داشته است. با توجه به نظریه کنترل اجتماعی می توان نتیجه گرفت مجرمان با سابقه کمتر با ارزش های جامعه هم نوا می باشند و در این زمینه تفاوتی بین سابقه داران بیشتر و کمتر دیده نمی شود و هم چنین می توان گفت که برچسب خوردگان کسانی هستند که به دلیل طرد از جامعه کمتر با، باورها و ارزش ها هم نوا شده اند لذا این عامل در کنار برچسب و عدم حمایت جامعه از زندانی آزاد شده را توانسته بازگشت به زندان را بهتر پیش بینی کند.

فهرست منابع و ماخذ:

- احمد، حبیب. (۱۳۹۲). جامعه شناسی انحرافات. تهران: نشر سمت. چاپ ششم.
- توسلی، غلام علی. (۱۳۸۶). نظریه‌های جامعه شناسی. تهران: انتشارات سمت. چاپ سیزدهم.
- دلپسند، کامل؛ ایار، علی؛ خانی، سعید؛ محمدی، پریخان. (۱۳۹۱). حمایت اجتماعی و جرم. فصلنامه مطالعات تحقیقات اجتماعی. دوره اول، صص ۸۹-۱۲۰.
- سروستانی، رحمت‌اله. (۱۳۸۶). آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات اجتماعی). تهران: انتشارات سمت. چاپ اول.
- سروستانی، صدیق. (۱۳۷۱). آسیب شناسی اجتماعی، تاثیر زندانبر زندانی. تهران: انتشارات نور. صص ۵۷.
- سروستانی، عنایت اله. (۱۳۸۶). رویکردهای نظری هفتگانهدر بررسی مسائل اجتماعی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. چاپ چهارم.
- شمس، علی. (۱۳۸۸). آسیب شناسی زندان. تهران: انتشارات راه تربیت. صص ۲۹.
- شمس، علی. (۱۳۸۲). رویکردی جدید به نظام زندانبانی بازگشت سعادتمندان. تهران: انتشارات راه تربیت. صص ۳۱.
- عبدی، عباس. (۱۳۷۲). جامعه شناسی انحرافات. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. صص ۲۷.
- عبدی، عباس. (۱۳۸۱). مجله جامعه شناسی ایران. دوره چهارم. شماره ۲.
- کفاشی، مجید؛ اسلامی، عنایت. (۱۳۸۸). بررسی عوامل موثر بر تکرار جرم و بازگشت مجدد به زندان، در استان خراسان شمالی. فصلنامه پژوهش اجتماعی. سال دوم، شماره چهارم، صص ۷۰-۵۷.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۷۸). تجدد و تشخص، جامعه و هویت شخصی در عصر جدید. ترجمه: ناصر، موفقیان. چاپ اول. تهران: نشر نی.